Library and Information Science Research

https://Infosci.um.ac.ir Vol. 12, No 2, 2022

ISSN(Online): 2538-4112 ISSN(Print): 2251-6344 Research Article

Identifying the Amount of Public Library Use by Educated Young People and the Most Important Barriers from Their Point of View

Fereshteh Kamran Toroghy
PhD. Student, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: Fe.kamrantoroghy@mail.um.ac.ir
Azam Sanatjoo
Asociate Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. (Corresponding Author) Email: Sanatjoo@um.ac.ir
Mohsen Nowkarizi
Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: mnowkarizi@um.ac.ir

Recived: 14/01/2020 Revised: 13/10/2021 Accepted: 13/11/2021

Citation: Kamran Toroghy, F., Sanatjoo, A., & Nowkarizi, M. (2022). Identifying the Amount of Public Library Use by Educated Young People and the Most Important Barriers from Their Point of View. Library and Information Science Research, *12*(2), 255-276. doi: 10.22067/infosci.2022.24033.0

Abstract

Introduction: This study aimed to identify the amount of public libraries use by young people and the most important barriers facing them to use public libraries in the city of Mashhad.

Methodology: The current research is applied in the objective, functional and analytical approach and survey method was used. The statistical population of the current research was selected from among the young people working in the government offices of Mashhad who had at least a bachelor's degree. To select Mashhad offices, a list of these offices was prepared and among them, 10 offices through systematic random were selected. According to the sample size (n = 170), 17 questionnaires were distributed among the employees of each of the 10 offices by simple sampling method and were used in the analysis. The face validity of the questionnaire was checked and confirmed by the faculty members. In order to analyze the data, first, a brief description of the demographic characteristics of the study population including gender, age and level of education was provided. By using descriptive statistics indicators (prevalence, percentage, mean, standard deviation and variance) and chi-square test and t-test of a sample, the data and answers given to the questionnaire were described and analyzed, and the research questions and hypotheses were answered based on this. The reliability of the questionnaire was measured using SPSS software and Cronbach's alpha was 0.78, which indicates good reliability.

Findings: The results of the research showed that educated young people in the city of Mashhad offices in both sexes and in different educational levels in the use of public libraries were homogeneous. In the present study, a small percentage (%32.9) of the respondents were members of the public library, and only a small percentage (%36.35) of them used the public library. The study showed that young people are, on average, tend to use public libraries and from their point of view, to use of public libraries, to a small extent, is essential. Among the inhibiting factors in the use of public libraries, with the library method, the most important inhibiting factors were identified in the category of other factors (%28.27), which were: the weakness of the prevailing culture in the society in terms of emphasis on reading books, lack of encouragement of mass media to study, lack of encouragement of family (parents) and

friends to read books and financial and expensive issues (family economic problems) and the least inhibiting factor was related to library staff (%7.68). In general, the most important factors preventing the use of public libraries are: the dominance of visual and audio media, obtaining information from channels other than libraries, lack of time or opportunity to study, libraries not being open at the required hours, low advertising to attract young people. to study and libraries, the location of libraries being far from the place of residence, the lack of organized public libraries in the city (lack of public libraries in the workplace and living), the lack of up-to-date library resources, the lack of required books, the lack of specialized, experienced and Experienced in guiding people and lack of efficiency of some existing staff, lack of public library space and busyness.

Conclusion: Due to the dominance of visual and audio media, obtaining information from channels other than libraries, the location of libraries being far from the place of residence, the lack of up-to-date library resources and the lack of specialized, experienced and experienced human resources to guide people, as the most important inhibiting factors. The use of public libraries by young people is suggested to solve these problems: placing the full text of some needed resources such as: books and articles on the library website, using virtual space facilities such as: Viber, Line, Telegram, and… to inform about news. and library services to people, increasing the quantity and quality of library resources according to people's needs and the good manners of librarians and library officials and proper treatment with patrons, which can help solve problems and make more use of public libraries by young people. Originality/value:

By identifying the factors preventing young people from using public libraries, it is possible to identify and prioritize the most important implementation solutions and help the authorities and those involved to adopt the appropriate strategies, which can ultimately provide the growth and development and physical and mental health of the youth.

Keywords: Young people, Barriers, Public libraries, Amount of use, Mashhad

پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی
مقاله پژوهشی https://infosci.um.ac.ir دسترسی آزاد

شناسایی میزان استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد و اهمیت عوامل بازدارنده از دیدگاه آنان

فرشته کامران طرقی
دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. Fe.kamrantoroghy@mail.um.ac.ir
اعظم صنعت‌جو
دانشیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (نویسنده مسئول)، Sanatjoo@um.ac.ir
محسن نوکاریزی
استاد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. mnowkarizi@um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۲۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۷/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۸/۲۲
استناد: کامران طرقی, فرشته, صنعت جو, اعظم, & نوکاریزی, محسن. (۱۴۰۱). شناسایی میزان استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد و اهمیت عوامل بازدارنده از دیدگاه آنان. پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع رسانی, ۱۲(۲), ۲۵۵-۲۷۶. doi: 10.22067/infosci.2022.24033.0

چکیده

مقدمه: شناسایی عوامل بازدارنده بر سر راه استفاده جوانان از کتابخانه‌های_عمومی به اولویت‌بندی مهمترین راهکارهای اجرایی و اتخاذ راهکار مناسب به مسئولین کمک می‌کندتا بتوانند با تصمیم‌گیری‌های صحیح موجبات رشد، پیشرفت و سلامت جسمی و روحی جوانان را فراهم آورند.

روش شناسی: پژوهش کاربردی حاضر با رویکردی توصیفی ـ تحلیلی و به‌روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری از میان جوانان شاغل تا ۴۸ ساله با مدرک کارشناسی در اداره‌های دولتی شهر مشهد بودند. به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها، ۱۷۰ پرسشنامه میان جوانان انتخاب شده به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، توزیع و جمع آوری شد. از شاخص‌های آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و واریانس) و آزمون خی دو و آزمون تی تک نمونه‌ای برای تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: تنها ۳۲/۹ درصد از جامعه پژوهش، عضو کتابخانه عمومی و۳۶/۵۳ درصد استفاده کننده خدمات کتابخانه عمومی بودند. جوانان به‌طور متوسط تمایل به استفاده از کتابخانه‌های عمومی داشتند اما استفاده از آنها را در حد کم ضروری می‌دانستند. بین زنان و مردان و در مقاطع تحصیلی مختلف درمیزان استفاده اختلافی دیده نشد. شناسایی حاکمیت رسانه‌های دیداری و شنیداری، کسب اطلاعات ازکانال‌هایی به‌غیر از کتابخانه‌ها، نبود زمان کافی برای مطالعه و «حاکمیت رسانه‌ها» مهمترین عامل بازدارنده استفاده از کتابخانه (۲۸/۲۷ ٪) بود و ضعیف‌ترین عامل، تأثیرگذاری کم کارکنان (۷/۸۶ ٪) بود.

نتیجه گیری: پائین بودن میزان مطالعه قشر تحصیلکرده، از نهادینه نشدن فرهنگ مطالعه در جامعه حکایت دارد. موانعی مانند عدم کفایت تعداد کتابخانه ها، ناکافی بودن خدمات، تنوع آنها و بازاریابی برای خدمات از دیدگاه جوانان تحصیلکرده شناسایی شد. متناسب با این کمبودها نیز پیشنهاداتی نظیر سیاستگذاری برای بهینه سازی خدمات نظیر، بازاریابی خدمات همراه با افزایش تعداد کتابخانه های عمومی پیشنهاد شد که می‌تواند از سوی سیاستکذاران و مجریان سیاستها مورد توجه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: جوانان تحصیلکرده، میزان استفاده، کتابخانه‌های عمومی، مشهد، عوامل بازدارنده

مقدمه

کتابخانه‌های عمومی برای استفاده مفید و مطلوب از منابع اطلاعاتی توسط اقشار مختلف مردم به‌خصوص جمعیت جوان نقشی مهم و اساسی دارند، تا ضمن پر کردن اوقات فراغت این گروه سنی، ابزار مؤثری برای بالا بردن دانش و فرهنگ عمومی از لحاظ کمی و کیفی باشند (میرحسینی و باب‌الحوائجی، ۱۳۷۵). کتابخانه عمومی، مکانی است که فعالیت خود را بر این اصل متمرکز ساخته است که خدماتش را با زندگی روزمره مردم، به‌خصوص قشر جوان جامعه درآمیزد، مشکلاتشان را حل کند و استعدادهایشان را بپروراند، ذوق و سلیقه آن‌ها را شکوفا سازد و با هدف معنوی و اخلاقی‌ای که دارد، آنان را از گرایش‌های نامناسب به‌سوی سرگرمی‌ها و خواسته‌های نامطلوب بازدارد (صافی، ۱۳۷۹؛Anderson, 2013). در واقع پرورش اندیشه‌های نو و خلاق و در نتیجه ارتقای فرهنگ جامعه با افزایش استفاده از کتابخانه‌ها و کتاب‌خوان‌ها آن‌هم به روال درست و منطقی، امکان‌پذیر است. استفاده از کتابخانه‌ها، میزان مطالعه و گرایش به خواندن از مهمترین شاخص‌های رشد و توسعه هستند. در واقع تحول فرهنگی از کتاب‌خوانی آغاز می‌شود و کتابخانه‌ها و به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی جایگاه اصلی این تحول‌اند (مؤتمنی، همتی و مرادی، ۱۳۹۱). علیرغم اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی، پدیده فقر مطالعاتی از مشکلات کشورهای در حال توسعه است. در این بین، ایرانیان با وجود سابقه درخشان و دیرینه فرهنگی و تأکید دین مبین اسلام بر مطالعه، کمتر از حد انتظار به این امر می‌پردازند (معرف‌زاده و ایرجی، ۱۳۸۹). مقایسه آمار نشر کتاب و تعداد کتاب‌های امانت داده شده کتابخانه‌های عمومی و همچنین بیانات رسمی مسئولان فرهنگی کشور از میزان مطالعه، نشان می‌دهد که جایگاه مطالعه در کشور ما نسبت به دیگر کشورها وضعیت مطلوبی ندارد و باید اقداماتی برای ترویج مطالعه و فرهنگ کتاب‌خوانی و به‌ویژه افزایش استفاده از کتابخانه‌ها در کشور فراهم آورد (شعبانی و فاضل، ۱۳۸۱). تفاوت زیاد سرانه مطالعه و استفاده از کتابخانه در کشور ایران با کشورهای پیشرفته، گویای جایگاه نامناسب مطالعه و کتابخانه در جامعه ماست که این امر تنها به‌دلیل تعداد بی‌سوادان در کشور نیست، بلکه حتی افراد باسواد به‌ویژه جوانان تحصیلکرده به خواندن کتاب و استفاده از کتابخانه عادت ندارند (امانی، ۱۳۷۹؛ Thomas, 2009)، در حالی که انتظار می‌رود جامعه جوان و به‌خصوص افراد تحصیلکرده به لحاظ نیاز و نیز الگو قرار گرفتن برای افراد جامعه بیشتر از کتابخانه‌ها به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی استفاده کنند. جوان به‌دلیل شرایط ویژه‌ای که در آن قرار دارد، از خصائصی برخوردار است که نیاز به جهت دادن، اصلاح و پالایش دارد. از جمله این ویژگی‌ها، خوداتکایی و استقلال‌طلبی، برتری‌جویی و رقابت‌طلبی، کم‌تجربگی، شتاب‌کاری و ناهشیاری و احساس خلأ و مواجهه با بحران است که از جمله بحران‌ها، بحران هویت یا شخصیت است، بحران هویت یا کیستی شناختی، عمده‌ترین بحران جوان محسوب می‌شود. شخصیت جوان ثابت یا پایدار نیست و از این‌رو همواره در معرض تزلزل است. جوانی مرحله شکل‌پذیری شخصیت است. دوره جوانی دوره انتقال از عدم تشخص به‌سوی شخصیت یافتن است و دوره انتقال و بحران‌هاست (در این پژوهش منظور از جوانان، آن‌هایی

هستند که حداقل دارای مدرک کارشناسی‌اند و حداکثر ۴۸ سال سن دارند) (ثنایی، ۱۳۸۴). از جمله عواملی که می‌تواند شخصیت جوان را تا حدود زیادی شکل دهد و او را برای مقابله با بحران‌ها آماده نماید، اثرات حاصل از کتاب‌خوانی و مطالعه است که می‌تواند در شکل گرفتن جهان‌بینی، ایدئولوژی و نیز تغییر در طرز فکر وی تأثیرگذار باشد؛ به‌خصوص زمانی که کتاب‌خوانی به‌صورت عادتی مستمر در جوان نهادینه شود و بخشی از نیازهای اساسی آن‌ها باشد (آفتابی‌آرانی و بتولی، ۱۳۸۶).

به‌نظر می‌رسد در استفاده از کتابخانه‌های عمومی مشکلاتی وجود دارد. از جمله این مشکلات می‌توان به کمبود امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی، نبودن برنامه‌های تبلیغاتی پیرامون کتاب و کتاب‌خوانی، گرفتاری مردم، ماشینی شدن زندگی و اسیر شدن انسان‌ها در آن، کمبود زمان (وقت)، توجه بیش از اندازه مردم به صداوسیما به‌جای آثار مکتوب و ... اشاره نمود. همچنین صاحب‌نظران، توسعه و پیشرفت یک جامعه، شکوفایی اقتصاد مدرن، پویایی فرهنگ عمومی و دخالت مردم در امور سیاسی و اجتماعی را در گرو توسعه دانش و رشد فرهنگ مطالعه و افزایش استفاده از کتابخانه‌ها به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی می‌دانند (کازهی، ۱۳۸۶).

به این ترتیب با توجه به اهمیت مطالعه و کتابخانه‌ها به‌ویژه کتابخانه‌های عمومی و اهمیت ارتقای سطح آگاهی و دانش عمومی اعضای جامعه به‌ویژه جوانان که بار اطلاعاتی آینده کشور و سعادت و سلامت آینده جامعه توسط آنان تضمین خواهد شد، این سؤال مطرح می‌شود که وضعیت استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد چگونه است و براساس عوامل بازدارنده‌ای که در متون برای استفاده از کتابخانه‌های عمومی مطرح شده است، مهمترین عوامل بازدارنده در استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی کدامند؟

مبانی نظری

عوامل بازدارنده در استفاده از کتابخانه‌های عمومی

این عوامل برحسب دسته‌بندی که در متون انجام گرفته به شش عامل خدمات و شرایط کاری کتابخانه، فضا، محیط و موقعیت کتابخانه، مجموعه منابع، کارکنان کتابخانه‌ها، عوامل فردی و سایر عوامل تقسیم شدند که در جدول (۱) به‌طور خلاصه به موانع مرتبط با هر یک از این عوامل بازدارنده اشاره شده است (معرف‌زاده و ایرجی، ۱۳۸۹؛ شریف‌زاده و محبوبی، ۱۳۹۰؛ وحدانی، ۱۳۹۳):

جدول ۱. عوامل بازدارنده در استفاده از کتابخانه‌های عمومی (وحدانی، ۱۳۹۳)

شرایط کتابخانه	فضا، محیط و موقعیت کتابخانه	مجموعه منابع	کارکنان کتابخانه‌ها	عوامل فردی	سایر عوامل
شرایط دشوار عضویت	مناسب نبودن شرایط فیزیکی کتابخانه‌ها	کمبود کتاب	برخورد بد کتابداران	نبود علاقه و انگیزه مطالعه	حاکمیت رسانه‌ها

ساعات کاری کم کتابخانه‌ها	جذاب و دلنشین نبودن محیط کتابخانه‌ها	به‌روز نبودن منابع کتابخانه	دانش ناکافی کتابداران	بی‌حوصلگی نسبت به مطالعه	عدم تشویق به مطالعه در رسانه
تعطیلی کتابخانه‌ها	مجهز نبودن کتابخانه‌ها به تجهیزات لازم	کیفیت پایین منابع اطلاعاتی	ضعف راهنمایی کاربر	لذت نبردن از مطالعه	عدم تشویق خانواده
محدود بودن کتابخانه‌ها	شلوغ بودن کتابخانه‌ها	دسترسی دشوار به کتاب‌ها	نبود تشویق به بازگشت مراجع	نبود نیاز به مطالعه	مسائل مالی و گرانی
سخت بودن شرایط امانت	کافی نبودن سالن‌های مطالعه در کتابخانه‌ها	ضعف در سازماندهی منابع	عدم تسلط کتابدار به مجموعه	نبود زمان یا فرصت کافی برای مطالعه	سیاست نامناسب فرهنگی و آموزشی

پیشینه پژوهش

مروری بر متون نشان می‌دهد که در تعداد محدودی از پژوهش‌ها، چه در خارج از کشور و چه در داخل کشور، از جمله پژوهش‌های هال[1] (۱۹۹۹)، مک‌گراث، راجرز و گلیگن[2] (۲۰۱۰) شریف‌زاده و محبوبی (۱۳۹۰) و مؤتمنی و دیگران (۱۳۹۱) به بررسی و شناسایی عوامل بازدارنده استفاده جوانان از کتابخانه‌های عمومی پرداخته‌اند. هال (۱۹۹۹) در پژوهش خود با روش مصاحبه متمرکز گروهی و پرسشنامه و مؤتمنی و دیگران (۱۳۹۱) در پژوهشی به‌روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه دریافتند که کمبود علاقه به استفاده از کتابخانه، خستگی و بی‌حوصلگی افراد، تجربه منفی قبلی حضور در کتابخانه، کمبود فرهنگ استفاده از کتابخانه در خانواده، ناکافی بودن منابع، خدمات و برنامه‌ها، نظام آموزشی ضعیف و اطلاع‌رسانی کم درباره خدمات کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مهمترین عوامل بازدارنده استفاده از کتابخانه بودند. همچنین مک‌گراث، راجرز و گلیگن (۲۰۱۰) در پژوهشی با روش مصاحبه متمرکز گروهی و پرسشنامه و شریف‌زاده و محبوبی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به‌روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه نشان دادند که عوامل بازدارنده استفاده از کتابخانه، عبارتند از: محدودیت نشریه‌های روز و آرشیو نشریه‌ها، فاصله دور کتابخانه و مشکلات حمل‌ونقل، رقابت با سایر خدمات، محدودیت ساعات کاری کتابخانه و رفتار ناخوشایند برخی از کتابداران بودند.

1. Hull
2. McGrath, Rogers & Gilligan

اهداف پژوهش

هدف پژوهش حاضر، بررسی میزان استفاده و عضویت و شناسایی و معرفی مهمترین عوامل بازدارنده و مشکلات پیش روی جوانان در استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد است. در این راستا اهداف فرعی زیر دنبال می‌شود:

۱) شناسایی مهمترین عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد؛
۲) بررسی میزان استفاده و تمایل به استفاده جوانان تحصیلکرده در استفاده کتابخانه‌های عمومی؛
۳) بررسی میزان ضرورت استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد از دیدگاه جوانان تحصیلکرده؛
۴) تعیین تفاوت بین جوانان تحصیلکرده زن و مرد در استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد؛
۵) تعیین تفاوت بین جوانان در مقاطع تحصیلی مختلف در استفاده کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد.

پرسش‌های پژوهش

۶) مهمترین عوامل بازدارنده در استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد کدامند؟
۷) تمایل به استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به چه میزان است؟
۸) از دیدگاه جوانان تحصیلکرده ضرورت استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد چه میزان است؟

فرضیه‌های پژوهش

۹) بین میزان استفاده جوانان تحصیلکرده زن و مرد از کتابخانه‌های عمومی تفاوت معنادار وجود دارد.
۱۰) بین میزان استفاده جوانان تحصیلکرده در مقاطع تحصیلی مختلف از کتابخانه‌های عمومی تفاوت معنادار وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش کاربردی حاضر با رویکردی توصیفی ـ تحلیلی و به‌روش پیمایشی انجام شد. همچنین از روش کتابخانه‌ای به‌منظور شناسایی مهمترین عوامل بازدارنده در استفاده از کتابخانه‌های عمومی از متون مرتبط با مقاله حاضر استفاده شد. جامعه آماری پژوهش جوانان تحصیلکرده در اداره‌های شهر مشهد تشکیل دادند که حداقل دارای مدرک کارشناسی حداکثر دارای ۴۸ سال سن بودند. از تمام ادارات مشهد ۱۰ اداره به‌صورت تصادفی نظامند انتخاب شد. به‌دلیل مشخص نبودن حجم جامعه مورد مطالعه از فرمول تعیین حجم نمونه برای جامعه نامحدود $\left[n=\frac{Za/2\times\sigma}{\varepsilon}\right]^2$ حجم نمونه ۱۷۰ نفر به‌دست آمد و پرسشنامه محقق‌ساخته به شیوه نمونه‌گیری ساده توزیع و جمع‌آوری شد.

یافته‌ها

اطلاعات جمعیت‌شناختی

جدول ۲. فراوانی و درصد پاسخ‌گویان به تفکیک جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
زن	۶۲	۳۷
مرد	۱۰۳	۶۲
بدون پاسخ	۲	۱
کل	۱۶۷	۱۰۰

براساس نتایج مندرج در جدول (۲)، در کل جامعه مورد مطالعه پژوهش حاضر، درصد پاسخ‌گویان مرد بیش از زن بود.

اطلاعات مدرک تحصیلی

جدول ۳. فراوانی و درصد پاسخ‌گویان به تفکیک مدرک تحصیلی

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد
کارشناسی	۱۲۲	۷۳
کارشناسی ارشد	۴۱	۲۴/۶
دکتری	۱	۰/۶
بدون پاسخ	۳	۱/۸
کل	۱۶۷	۱۰۰

طبق جدول (۳)، بیشتر پاسخ‌گویان دارای مدرک کارشناسی (۷۳ درصد) و تنها یک نفر (۰/۶ درصد) از پاسخ‌گویان دارای مدرک دکتری بود. بقیه افراد مورد بررسی، مدرک کارشناسی ارشد داشتند.

پاسخ به پرسش‌های پژوهش

پرسش اول: وضعیت عضویت و استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد چگونه است؟

هدف پرسش حاضر، شناسایی وضعیت عضویت پاسخگویان کتابخانه است. جدول (۴) نمایانگر وضعیت عضویت پاسخ‌گویان در کتابخانه‌های عمومی است.

جدول ۴. وضعیت عضویت جوانان تحصیلکرده در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

وضعیت	فراوانی	درصد
عدم عضویت	۱۱۱	۶۶/۵
عضویت	۵۵	۳۲/۹
بدون پاسخ	۱	۰/۶
جمع	۱۶۷	۱۰۰

طبق داده‌های جدول (۴) از جامعه مورد بررسی تنها ۳۲/۹ درصد عضو کتابخانه عمومی بودند و بقیه، ۶۶/۵ درصد عضو هیچ کتابخانه عمومی نبودند (به‌غیر از یک نفر که پاسخی نداده بود).

از آنجایی که عضویت به‌تنهایی نمی‌تواند ملاک مناسبی جهت بررسی وضعیت بهره‌گیری و استفاده از کتابخانه‌های عمومی باشد، در یکی از سؤال‌های پرسشنامه از آنان در خصوص میزان استفاده از کتابخانه پرسیده شد. جدول (۵) میزان استفاده جامعه پژوهش از کتابخانه‌های عمومی را نشان می‌دهد.

جدول ۵. میزان استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

میزان استفاده	فراوانی	درصد
عدم استفاده	۹۵	۵۶/۸۸
هر روز	۰	۰
دو یا سه مرتبه در هفته	۳	۱/۸
هفته‌ای یک‌مرتبه	۶	۳/۵۹
هر دو هفته یک‌مرتبه	۱۱	۶/۵۹
ماهی یک‌مرتبه	۱۰	۵/۹۹
دو یا سه مرتبه در سال	۳۱	۱۸/۵۶
بدون پاسخ	۱۱	۶/۵۹
جمع	۱۶۷	۱۰۰

همان گونه که داده‌های جدول (۶) نشان می‌دهد، حدود ۵۶/۸۸ درصد از پاسخ‌گویان، هیچ استفاده‌ای از خدمات کتابخانه نمی‌کردند، از ۳۶/۵۳ استفاده‌کنندگان، نیمی از آنان تنها دو الی سه مرتبه در سال از کتابخانه استفاده می‌کردند و نیمی دیگر، حداقل ماهی یک‌بار از کتابخانه استفاده داشتند. جدول (۶) نمایانگر نتایج مربوط به آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی‌های عضویت و میزان استفاده است.

جدول ۶. نتایج مربوط به آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی‌های عضویت و میزان استفاده

مؤلفه‌ها شاخص آزمون	عضویت	میزان استفاده
خی دو	۲۶۰/۵۶۶	۲۳۸/۳۰۸
درجه آزادی	۵	۴
سطح معنی‌داری	۰/۰۰	۰/۰۰

با توجه به داده‌های جدول (۶)، بین فراوانی وضعیت عضویت تفاوت معنی‌داری براساس مدت

زمان‌های مختلف وجود دارد ($x^2_{(۵)}$=۲۶۰/۵۶۶ و p<۰/۰۰)، فراوانی‌ها در جدول (۶) نشان می‌دهد که حداقل بین مدت عضویت یک سال و کمتر (۲) و بیش از سه سال (۴۲) تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۶) همچنین نمایانگر تفاوت معنی‌دار بین میزان استفاده پاسخ‌گویان از کتابخانه‌های عمومی است ($x^2_{(۴)}$=۲۳۸/۳۰۸ و p<۰/۰۰).

پرسش دوم: مهمترین عوامل بازدارنده در استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد کدامند؟

عوامل بازدارنده شناسایی شده از متون در شش گروه دسته‌بندی شدند. دیگر عواملی که در این دسته‌بندی جای نمی‌گرفتند به‌عنوان «سایر عوامل» گروه‌بندی شدند. پاسخ‌گویان مجاز بودند از میان گزینه‌های مطرح شده چند گزینه را انتخاب کنند. به همین سبب، فراوانی کل بیشتر از تعداد پاسخ‌گویان به این سؤال است. عوامل بازدارنده در استفاده از کتابخانه‌ها در جدول (۷) نشان داده شده است.

جدول ۷. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

عوامل بازدارنده	فراوانی	درصد
خدمات و شرایط کاری کتابخانه	۵۰۵	۱۵
فضا، محیط و موقعیت کتابخانه	۴۶۷	۱۳/۸۶
مجموعه منابع	۳۶۶	۱۰/۸۶
کارکنان کتابخانه‌ها	۲۶۵	۷/۸۶
عوامل فردی	۸۱۲	۲۴/۱۲
سایر عوامل	۹۵۲	۲۸/۲۷
جمع	۳۳۶۷	۱۰۰

طبق داده‌های جدول (۷) عمده‌ترین دلیل عدم استفاده از کتابخانه به‌ترتیب عوامل فردی (۲۴/۱۲ درصد). خدمات، شرایط کاری، فضا، محیط و موقعیت کارکنان و نامناسب، منابع نامناسب کتابخانه‌ها هستند. به‌منظور ارائه جزئیات بیشتر در خصوص عوامل بازدارنده، در ادامه عوامل بازدارنده استفاده از کتابخانه‌های عمومی به تفکیک مؤلفه‌ها و به ترتیب اهمیت در جدول ۹ تا ۱۴ ارائه شده است.

جدول ۸. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به‌تفکیک مؤلفه‌های مرتبط با خدمات و شرایط کاری کتابخانه

	عوامل	
خدمات و شرایط کاری کتابخانه	فراوانی	درصد
باز نبودن کتابخانه‌ها در ساعات مورد نیاز	۵۷	۱۱/۲۹
تبلیغات کم جهت جذب جوانان به مطالعه و کتابخانه‌ها	۵۷	۱۱/۲۹
باز نبودن کتابخانه‌ها در روزهای تعطیل	۵۲	۱۰/۳۰

ضعف ارتباط کتابخانه‌ها با خانواده‌ها، رسانه‌ها و اقشار مختلف جامعه	۵۱	۱۰/۱۰
نداشتن برنامه منظم معرفی کتابخانه‌های عمومی توسط روابط عمومی کتابخانه‌ها	۴۵	۸/۹۰
کیفیت پایین خدمات اطلاعاتی کتابخانه	۳۹	۷/۷۲
مجهز نبودن کتابخانه‌ها به خدمات سمعی و بصری	۳۷	۷/۳۳
امانت ندادن برخی کتاب‌های خاص	۲۹	۵/۷۴
کم بودن ساعات کاری کتابخانه	۲۶	۵/۱۵
سخت بودن شرایط امانت	۲۵	۵/۱۵
شرایط دشوار عضویت	۲۴	۴/۷۵
امانت دادن تعداد محدودی کتاب در هر بار امانت	۲۴	۴/۷۵
کوتاه بودن مدت امانت کتاب	۱۷	۳/۳۷
قوانین و مقررات و خط‌مشی پیچیده کتابخانه‌ها	۱۲	۲/۳۸
زمان‌بر بودن فرآیند امانت	۹	۱/۷۸
جمع کل	۵۰۵	

داده‌های جدول (۸)، نشان می‌دهد که ساعت کاری کتابخانه‌های عمومی برای پاسخ‌گویان مناسب نیست و به همین لحاظ، بازدارنده‌ترین عامل در استفاده از خدمات کتابخانه‌ها است. همچنین، ضعف کتابخانه‌ها در جذب مخاطب، مهمترین عامل بازدارنده دیگر است. در مقایسه، داده‌ها حکایت از عدم دشواری فرایند امانت و سایر مقررات کتابخانه در استفاده از کتابخانه‌ها در گروه مورد بررسی است.

جدول ۹. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به تفکیک مؤلفه‌های مرتبط با فضا، محیط و موقعیت کتابخانه

	عوامل	
فضا، محیط و موقعیت کتابخانه	فراوانی	درصد
دور بودن محل کتابخانه‌ها از محل سکونت	۹۵	۲۰/۳۴
کمبود تعداد کتابخانه‌های عمومی سازمان‌یافته در سطح شهر (کمبود کتابخانه‌های عمومی در محل کار و زندگی)	۸۲	۱۷/۵۶
جذاب و دلنشین نبودن محیط کتابخانه‌ها	۴۸	۱۰/۲۸
مناسب نبودن شرایط فیزیکی کتابخانه‌ها (سیستم تهویه، نور، حرارت، رنگ‌آمیزی، فضای بهداشتی، کمیت و کیفیت میز و صندلی‌ها و تعداد، چیدمان و راحتی و...)	۴۶	۹/۸۵
مجهز نبودن کتابخانه‌ها به تجهیزات لازم مانند دستگاه‌های تکثیر، سخت‌افزارهای مورد نیاز، رایانه و اینترنت یا کمبود این تجهیزات	۴۱	۸/۷۸
کافی نبودن سالن‌های مطالعه در کتابخانه‌ها	۴۱	۸/۷۸
شلوغ بودن کتابخانه‌ها	۳۵	۷/۴۹
به‌کارگیری نظام قفسه بسته در کتابخانه‌ها	۲۸	۶/۰۰

سروصدای زیاد سالن مطالعه	۲۰	۴/۲۸
نبود نظم منطقی میان قفسه‌ها	۱۶	۳/۴۳
قفسه‌بندی نامناسب کتابخانه‌ها	۱۵	۳/۲۱

طبق داده‌های جدول (۹)، کتابخانه‌های عمومی فاصله زیادی از محل زندگی آنان دارند و همچنین کتابخانه‌های عمومی مناسب، پیرامون محل کار و زندگی آنان کم است. به همین دلیل، موارد ذکر شده، مهمترین عوامل بازدارنده استفاده از کتابخانه هستند. در مقایسه، با توجه به داده‌ها، قفسه‌بندی نامناسب و نبود نظم منطقی میان آنان، بازدارندگی کمی در استفاده از خدمات کتابخانه‌های عمومی در گروه مورد بررسی دارد.

جدول ۱۰. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به تفکیک مؤلفه‌های مرتبط با مجموعه منابع

	عوامل	
مجموعه منابع	فراوانی	درصد
به‌روز نبودن منابع کتابخانه	۷۲	۱۹/۶۷
کمبود کتاب‌های مورد نیاز	۵۵	۱۵/۰۳
عدم دسترسی به کتاب‌های مورد علاقه	۵۱	۱۳/۹۳
ضعف کتابخانه‌ها در تنوع، کمیت، کیفیت کتب و نشریات	۴۰	۱۰/۹۳
دشواری جستجوی اطلاعات برای کاربران ناآشنا و نبود آموزش‌های لازم	۴۰	۱۰/۹۳
کیفیت پایین منابع اطلاعاتی	۳۶	۹/۸۴
متناسب و هماهنگ نبودن موضوع و محتوای کتاب‌ها با شرایط و نیاز مراجعان	۲۶	۷/۱۰
کم بودن کتب مرجع و ارائه ندادن شیوه‌های بهره‌گیری از آن‌ها	۲۵	۶/۸۳
ضعف در سازماندهی منابع	۱۳	۳/۵۵
نبود همخوانی میان شماره‌های بازیابی موجود در رایانه با شماره کتب در قفسه‌ها	۸	۲/۱۹
جمع کل	۳۶۶	

براساس داده‌های جدول (۱۰)، منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها روزآمد نیستند و به همین لحاظ، بازدارنده‌ترین عامل در استفاده از کتابخانه‌های عمومی است. همچنین، منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌ها برای جامعه استفاده‌کننده به تعداد کافی نیست و از این رو مهمترین عامل بازدارنده دیگر است. در مقایسه در گروه مورد بررسی، عواملی از جمله نبود همخوانی میان شماره‌های بازیابی موجود در رایانه با شماره کتب در قفسه‌ها و ضعف در سازماندهی منابع، اهمیت کمی در استفاده از خدمات کتابخانه‌ها دارند.

جدول ۱۱. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به تفکیک مؤلفه‌های مرتبط با کارکنان کتابخانه‌ها

	عوامل	
کارکنان کتابخانه‌ها	فراوانی	درصد
نداشتن نیروی انسانی متخصص، مجرب و کارآزموده برای راهنمایی افراد و عدم کارایی بعضی از کارکنان موجود	۴۴	۱۶/۶۰
نداشتن کتابدار متخصص و مرجع برای پاسخ به پرسش‌های علمی	۴۳	۱۶/۲۳
دانش ناکافی کتابداران در تشخیص نیاز مراجعه‌کنندگان	۳۹	۱۴/۷۲
نبود علاقه و تمایل به تعامل و راهنمایی مراجعه‌کننده	۳۵	۱۳/۲۱
عدم راهنمایی به سایر کتابخانه‌ها در صورت نبودن منابع	۳۴	۱۲/۸۳
عدم تسلط کتابدار به مجموعه کتابخانه و سایر منابع اطلاعاتی	۳۰	۱۱/۳۲
نبود تشویق به بازگشتن مراجعه‌کننده و پرسش دوباره از کتابداران در صورت نیاز	۲۹	۱۰/۹۴
رفتار ناشایست یا برخورد نامناسب و عدم همکاری کتابداران	۱۱	۴/۱۵
جمع کل	۲۶۵	

داده‌های جدول (۱۱)، نشان می‌دهد که از دید پاسخ‌گویان کارکنان کتابخانه‌ها برای راهنمایی افراد، متخصص، مجرب و کارآزموده نیستند یا از کارایی لازم در این زمینه برخوردار نمی‌باشند. همچنین، برای پاسخ به پرسش‌های علمی مراجعان، کتابدار مرجع و متخصص وجود ندارد. به همین دلیل موارد ذکر شده، مهمترین عوامل عدم استفاده از کتابخانه‌ها است. در مقایسه، با توجه به داده‌ها، برخورد نامناسب و عدم همکاری کتابداران و تشویق نکردن آنان به بازگشتن دوباره مراجعه‌کننده، بازدارندگی کمی در گروه مورد بررسی در استفاده از کتابخانه‌ها دارند.

جدول ۱۲. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به تفکیک مؤلفه‌های مرتبط با عوامل فردی

	عوامل	
عوامل فردی	فراوانی	درصد
کسب اطلاعات از کانال‌هایی به‌غیر از کتابخانه‌ها	۸۳	۱۰/۲۲
نبود زمان یا فرصت کافی برای مطالعه	۷۷	۹/۴۸
عادت داشتن به خریداری کردن کتاب به جهت تملک به‌جای امانت کتاب	۵۵	۶/۷۷
بی‌توجهی به برنامه‌ریزی در زندگی و عدم اختصاص وقت برای مطالعه	۴۴	۵/۴۱
عدم آشنایی با کتابخانه‌های عمومی	۳۸	۴/۶۷
عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی- نوجوانی	۳۷	۴/۵۵
محسوس نبودن اهمیت کتابخانه‌های عمومی و تأثیر آن در زندگی فرد	۳۷	۴/۵۵

بی‌حوصلگی نسبت به مطالعه	۳۶	۴/۴۳
آگاه نبودن فرد از خدمات ارائه شده توسط کتابخانه‌ها	۳۶	۴/۴۳
نبود شناخت و احساس نیاز به مطالعه	۳۴	۴/۱۸
عدم ایجاد عادت به استفاده از کتابخانه در دبستان و دبیرستان	۳۳	۴/۰۶
نداشتن علاقه و انگیزه برای مطالعه	۳۰	۳/۶۹
عدم ایجاد انگیزه مطالعه و استفاده از کتابخانه از سوی دبیران	۳۰	۳/۶۹
آگاه نبودن فرد از منابع موجود	۲۸	۳/۴۴
کمبود علاقه به استفاده از کتابخانه	۲۸	۳/۴۴
عدم ارتباط با کتابخانه در دوران نوجوانی (دبستان و دبیرستان)	۲۶	۳/۲۰
ندانستن زبان خارجی	۲۵	۳/۰۷
نبود انگیزه و یا دشوارپنداری جستجوی اطلاعات	۲۳	۲/۸۳
نبود نیاز به استفاده از کتابخانه	۲۳	۲/۸۳
چند شغله بودن	۲۲	۲/۷۰
لذت نبردن از مطالعه	۲۱	۲/۵۸
انتظار نداشتن افراد برای دریافت خدمات سودمند توسط کتابخانه‌ها	۱۵	۱/۸۴
خوشبین نبودن به آینده	۱۲	۱/۴۷
داشتن مشکل در یافتن و استفاده از منابع کتابخانه	۱۱	۱/۳۵
احساس بی‌کفایتی و داشتن تجربه منفی قبلی از حضور در کتابخانه	۶	۰/۷۳
معلولیت‌ها و نقص عضوها (شنوایی، بینایی و حرکتی و...)	۲	۰/۲۴
جمع کل	۸۱۲	

طبق داده‌های جدول (۱۲)، کسب اطلاعات از کانال‌هایی به‌غیر از کتابخانه‌ها، نداشتن زمان کافی به ترتیب مهمترین عوامل بازدارنده است و معلولیت‌ها و نقص عضو، و احساس تجربه منفی قبلی از حضور در کتابخانه، کم‌اهمیت‌ترین عوامل در استفاده از کتابخانه است.

علاوه بر عوامل اشاره شده، پاسخگویان عوامل دیگری را به‌شرح جدول (۱۳) بیان کردند.

جدول ۱۳. عوامل بازدارنده استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به تفکیک مؤلفه‌های مرتبط با سایر عوامل

عوامل	فراوانی	درصد
حاکمیت رسانه‌های دیداری و شنیداری	۲۸۳	۲۹/۷۳
جهت‌گیری فکری جامعه به‌سمت مسائل مختلف به‌جای توجه بیشتر به مقوله کتاب‌خوانی و استفاده از کتابخانه‌ها	۸۴	۸/۸۲
ضعف فرهنگ حاکم بر جامعه از لحاظ تأکید بر کتاب‌خوانی	۷۶	۷/۹۸

ماشینی شدن زندگی و اسیر شدن انسان‌ها در آن	۷۳	۷/۶۷
کم‌ارزش شدن علم و دانش در جامعه	۶۸	۷/۱۴
عدم تشویق رسانه‌های گروهی به مطالعه	۵۰	۵/۲۵
عدم تشویق خانواده (والدین) و دوستان به کتاب‌خوانی	۴۶	۴/۸۳
سیاست‌های نامناسب فرهنگی و آموزشی	۴۶	۴/۸۳
مسائل مالی و گرانی (مشکلات اقتصادی خانواده)	۴۵	۴/۷۳
حاکمیت تفکر مادی در جامعه	۴۵	۴/۷۳
ضعف باور ارزش کتاب و کتاب‌خوانی و تأثیر آن در رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۳۹	۴/۱۰
وجود رقبایی که خدمات متنوع‌تر ارائه می‌دهند	۳۷	۳/۸۹
نشریات و مجلات جذاب در روزنامه‌فروشی‌ها در مقایسه با کتابخانه‌ها	۳۵	۳/۶۸
ضعف حمل‌ونقل مناسب برای رسیدن به کتابخانه	۲۵	۲/۶۲
جمع کل	۹۵۲	

براساس داده‌های جدول (۱۳)، وجود رسانه‌های دیداری و شنیداری مختلف و جهت‌گیری فکری جامعه به‌سمت مسائل مختلف، مهمترین عوامل عدم استفاده از خدمات کتابخانه‌ها است. در مقایسه، با توجه به داده‌ها، ضعف حمل‌ونقل مناسب برای رسیدن به کتابخانه و همچنین وجود نشریات و مجلات جذاب در روزنامه‌فروشی‌ها و دکه‌ها در مقایسه با کتابخانه‌ها، بازدارندگی کمی در استفاده از کتابخانه‌ها دارند.

علاوه بر اطلاعات جداول پیشین، پاسخ‌گویان در دیگر عوامل بازدارنده، عوامل «کمبود وقت برای مطالعه» و «کمبود فضای عمومی کتابخانه» و «مشغله زیاد» را مطرح کردند.

پرسش سوم: از دیدگاه جوانان تحصیلکرده تمایل به استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به چه میزان است؟

در پژوهش حاضر به‌منظور سنجش میزان تمایل به استفاده، یک سؤال با مقیاس ۵ ارزشی لیکرت در پرسشنامه گنجانده شد. برای پاسخ به این پرسش از آزمون مقایسه میانگین تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. میانگین نظرات پاسخ‌گویان با عدد ۳، عدد میانی طیف موجود در پرسشنامه مقایسه گردیده است. جدول ۱۴ نمایانگر میزان تمایل پاسخ‌گویان به استفاده از کتابخانه‌های عمومی است.

جدول ۱۴. اطلاعات توصیفی میزان تمایل به استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	حداقل	حداکثر
میزان تمایل	۱۶۴	۲/۹۹	۰/۹۸۴	۰/۹۶۹	۱	۵

طبق داده‌های جدول (۱۴)، میانگین میزان تمایل به استفاده از کتابخانه در بین جوانان ۲/۹۹ است.

جدول (۱۵) نتایج مربوط به آزمون تی تک‌نمونه‌ای را نشان می‌دهد.

جدول ۱۵. نتایج مربوط به آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای میزان تمایل

متغیر	میانگین متوسط	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف	
						کران پایین	کران بالا
میزان تمایل	۳	-۰/۱۵۹	۱۶۳	۰/۸۷۴	-۰/۰۱۲	-۰/۱۶	۰/۱۴

با توجه به داده‌های جدول (۱۵)، نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که بین میانگین تمایل به استفاده از کتابخانه (۲/۹۹) و میانگین متوسط (۳) تفاوت معنی‌داری براساس میزان تمایل وجود ندارد ($t=-۰/۱۵۹$ و $p>۰/۰۵$). یعنی پاسخ‌گویان به‌طور متوسط تمایل به استفاده از کتابخانه‌های عمومی دارند.

پرسش چهارم: از دیدگاه جوانان تحصیلکرده ضرورت استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد به چه میزان است؟

در پژوهش حاضر به‌منظور سنجش میزان ضرورت استفاده از کتابخانه، یک سؤال با مقیاس ۵ ارزشی لیکرت در پرسشنامه گنجانده شد. برای پاسخ به این پرسش از آزمون مقایسه میانگین تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. میانگین نظرات پاسخ‌گویان با عدد ۳، عدد میانی طیف موجود در پرسشنامه مقایسه گردیده است. جدول (۱۶) نمایانگر میزان ضرورت استفاده از کتابخانه‌های عمومی است.

جدول ۱۶. اطلاعات توصیفی ضرورت استفاده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد از دیدگاه جوانان

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	حداقل	حداکثر
میزان ضرورت	۱۶۱	۲/۲۹	۰/۸۷۱	۰/۷۵۸	۱	۵

براساس داده‌های جدول (۱۶)، میانگین میزان ضرورت استفاده از کتابخانه در بین جوانان تحصیلکرده ۲/۲۹ است.

جدول ۱۷. نتایج مربوط به آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای میزان ضرورت

متغیر	میانگین متوسط	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف	
						کران پایین	کران بالا
میزان ضرورت	۳	۱۰/۳۱۹-	۱۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۷۰۸	-۰/۸۴	-۰/۵۷

با توجه به داده‌های جدول (۱۷)، نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد که بین میانگین ضرورت استفاده از کتابخانه (۲/۲۹) و میانگین متوسط (۳) تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($t=-۱۰/۳۱۹$ و $p<۰/۰۵$). با توجه به منفی بودن آماره تی میانگین، نظرات پاسخ‌گویان (۲/۲۹) از میانگین متوسط (۳)

کمتر است و پاسخ‌گویان ضرورت استفاده از کتابخانه را کم می‌دانند.

آزمون فرضیه‌ها:

فرضیه ۱: بین میزان استفاده جوانان تحصیلکرده در اداره‌های شهر مشهد از کتابخانه‌های عمومی از نظر جنسیت تفاوت معنادار وجود دارد.

میزان استفاده پاسخ‌گویان از کتابخانه‌های عمومی براساس جنسیت در جدول (۱۸) نشان داده شده است.

جدول ۱۸. میزان استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد براساس جنسیت

جنسیت	مرد		زن	
میزان استفاده	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
عدم استفاده	۶۴	۶۴/۶۵	۳۰	۵۳/۵۷
هر روز	۰	۰/۰	۰	۰/۰
دو یا سه مرتبه در هفته	۱۷	۱۷/۱۷	۱۴	۲۵
هفته‌ای یک‌مرتبه	۸	۸/۰۸	۲	۳/۵۷
هر دو هفته یک‌مرتبه	۶	۶/۰۶	۵	۸/۹۳
ماهی یک‌مرتبه	۳	۳/۰۳	۳	۵/۳۶
دو یا سه مرتبه در سال	۱	۱/۰۱	۲	۳/۵۷
جمع	۹۹	۱۰۰	۵۶	۱۰۰

طبق داده‌های جدول (۱۸)، در حالی که زنان بیش از مردان از کتابخانه استفاده می‌کردند، ۶۴/۶۵ درصد مردان و ۵۳/۵۷ درصد زنان از کتابخانه استفاده نداشتند. از یک‌سوم مردانی که از کتابخانه استفاده می‌کردند، نیمی از آنان تنها دو یا سه مرتبه در هفته و نیمی دیگر، حداقل ماهی یک‌بار استفاده داشتند. همچنین از ۴۶/۴۳ درصد از زنانی که از کتابخانه استفاده می‌کردند، بیش از نیمی از آنان فقط دو یا سه مرتبه در هفته و بقیه حداقل ماهی یک‌بار از کتابخانه استفاده داشتند. جدول (۱۹) نمایانگر نتایج مربوط به آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی‌های میزان استفاده است

جدول ۱۹. نتایج مربوط به آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی‌های میزان استفاده براساس جنسیت

شاخص آزمون	میزان استفاده بر حسب جنسیت
خی دو	۱/۹۷
درجه آزادی	۱
سطح معنی‌داری	۰/۴

طبق جدول (۱۹)، پاسخ‌گویان زن و مرد در میزان استفاده از کتابخانه‌های عمومی همگون هستند

($x^2_{(۱)}$=۱/۹۷ و p>۰/۰۵). هر چند بر اساس داده‌های توصیفی زنان بیش از مردان از کتابخانه‌های عمومی استفاده می‌کنند، اما آزمون آماری حکایت از عدم تفاوت و نبود استفاده زیاد از کتابخانه‌ها است.

فرضیه ۲: بین میزان استفاده جوانان تحصیلکرده در اداره‌های شهر مشهد از کتابخانه‌های عمومی در مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۲۰. میزان استفاده جوانان تحصیلکرده از کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد براساس تحصیلات

تحصیلات	کارشناسی		کارشناسی ارشد و دکتری	
میزان استفاده	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
عدم استفاده	۷۷	۶۷/۵۴	۱۶	۴۰
هر روز	۱۶	۱۴/۰۴	۱۵	۳۷/۵۰
دو یا سه مرتبه در هفته	۴	۳/۵۱	۶	۱۵
هفته‌ای یک‌مرتبه	۱۰	۸/۷۷	۱	۲/۵۰
هر دو هفته یک‌مرتبه	۵	۴/۳۹	۱	۲/۵۰
ماهی یک‌مرتبه	۲	۱/۷۵	۱	۲/۵۰
جمع	۱۱۴	۱۰۰	۴۰	۱۰۰

طبق داده‌های جدول (۲۰)، تعداد ۷۷ نفر در مقطع کارشناسی (۶۷/۵۴ درصد) و تعداد ۱۶ نفر در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری (۴۰ درصد) از کتابخانه استفاده نمی‌کردند. از ۳۲/۴۶ درصد پاسخ‌گویان دارای مدرک کارشناسی، کمتر از نیمی از آنان هر روز از کتابخانه استفاده داشتند و بیش از نیمی از پاسخ‌گویان حداقل ماهی یک‌بار از کتابخانه استفاده می‌کردند. از ۶۰ درصد از پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی ارشد و دکتری، بیش از نیمی از آنان هر روز از کتابخانه استفاده می‌کردند و بقیه پاسخگویان حداقل ماهی یک‌بار از کتابخانه استفاده داشتند. جدول (۲۱) نمایانگر نتایج مربوط به آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی‌های میزان استفاده براساس تحصیلات می‌باشد.

جدول ۲۱. نتایج مربوط به آزمون خی دو برای مقایسه فراوانی‌های میزان استفاده براساس تحصیلات

شاخص آزمون	میزان استفاده بر حسب تحصیلات
خی دو	۰/۷۶
درجه آزادی	۱
سطح معنی‌داری	۰/۳

براساس داده‌های جدول (۲۱)، پاسخ‌گویان مقاطع تحصیلی مختلف در میزان استفاده از کتابخانه‌های

عمومی همگون هستند ($x^2_{(1)}$=۰/۷۶ و p>۰/۰۵). به‌عبارت دیگر، هر چند داده‌های توصیفی نشان می‌دهد که افراد در مقاطع تحصیلی بالاتر استفاده بیشتری از کتابخانه‌های عمومی دارند، اما آزمون آماری حکایت از این دارد که افراد در مقاطع تحصیلی مختلف استفاده چندانی از کتابخانه‌های عمومی نمی‌کنند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر همسو با یافته‌های زال‌زاده (۱۳۷۹) و وحدانی (۱۳۹۳) نشان داد که حدود یک‌سوم از پاسخ‌گویان عضو کتابخانه عمومی بودند (۳۲/۹ درصد) و از کتابخانه‌های عمومی استفاده می‌کردند (۳۶/۵۳ درصد).

بررسی دیدگاه جوانان تحصیلکرده در مورد تمایل به استفاده و ضرورت استفاده از کتابخانه‌های عمومی نشان داد که آنان به‌طور متوسط تمایل به استفاده از کتابخانه‌های عمومی دارند و استفاده از کتابخانه‌های عمومی را در حد کم ضروری می‌دانند. بنابراین عدم استفاده این افراد از کتابخانه می‌تواند ناشی از مشکلاتی باشد که در استفاده از کتابخانه با آن مواجه هستند. حاکمیت رسانه‌های دیداری و شنیداری و نبود زمان یا فرصت کافی برای مطالعه از جمله عوامل بازدارنده مهم در استفاده از کتابخانه‌های عمومی بودند. نتایج پژوهش‌های کلارک و فاستر[1] (۲۰۰۵)، کازهی (۱۳۸۶) و معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹) و نظری و عصاره (۱۳۹۰) گویای این مطلب است که افزایش و جاذبه رسانه‌های دیداری و شنیداری و به‌عبارت دیگر، حاکم بودن رسانه‌های دیداری و شنیداری بر فضای خانواده به‌جای حاکم بودن فرهنگ مطالعه، از مهمترین دلایل عدم مطالعه و استفاده قشرهای مختلف جامعه از کتابخانه است. به‌نظر می‌رسد رسانه‌های جمعی مختلف به خاطر جذابیت‌های ویژه‌ای که برای افراد دارند به یک رقیب قدرتمند برای کتاب و کتاب‌خوانی تبدیل شده‌اند.

جوانان تحصیلکرده کارمند، به‌دلیل مشغله‌های شغلی، زمان اندکی برای مطالعه و استفاده از کتابخانه‌ها دارند. این افراد بیشتر اطلاعات خود را از طریق وسایل ارتباط‌جمعی مانند رادیو، تلویزیون، جستجو در وب و فضاهای مجازی (وایبر، لاین، تلگرام، فیس‌بوک و...) به دست می‌آورند. نتایج پژوهش وحدانی (۱۳۹۳) نیز نشان داد که بسیاری از افراد اطلاعات خود را از کانال‌هایی به‌غیر از کتابخانه کسب می‌کردند. که به‌دلیل استفاده آسان و در دسترس بودن و جذابیت است. کمبود وقت و مشکل دور بودن کتابخانه‌ها از محل کار و سکونت نیز مزید بر عوامل دیگر است. کمبود زمان یا فرصت کافی از جمله عوامل بازدارنده مهم دیگری است که در پژوهش‌های معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹)، نظری و عصاره (۱۳۹۰) و مؤتمنی و دیگران (۱۳۹۱) نیز از دلایل مهم عدم مطالعه و استفاده از کتابخانه بود.

سایر عوامل بازدارنده استفاده از کتابخانه عبارت از: باز نبودن کتابخانه‌ها در ساعات مورد نیاز، تبلیغات کم جهت جذب جوانان به مطالعه و کتابخانه‌ها، دور بودن محل کتابخانه‌ها از محل سکونت،

1. Clark & Foster

کمبود تعداد کتابخانه‌های عمومی سازمان‌یافته در سطح شهر (کمبود کتابخانه‌های عمومی در محل کار و زندگی)، به‌روز نبودن منابع کتابخانه، کمبود کتاب‌های مورد نیاز، نداشتن نیروی انسانی متخصص، مجرب و کارآزموده برای راهنمایی افراد و عدم کارایی بعضی از کارکنان و کمبود فضای عمومی کتابخانه بودند.

در حالی که در عمده پژوهش‌ها که به بررسی اختلاف بین زنان و مردان از حیث میزان مطالعه و استفاده از کتابخانه پرداخته‌اند، زنان تفوق داشته‌اند، از جمله: پژوهش‌های کلارک و هاوکینز[1] (۲۰۱۱)، قناویزچی و داورپناه (۱۳۸۶) و نظری و عصاره (۱۳۹۰)، در این پژوهش زنان و مردان در میزان استفاده از کتابخانه‌های عمومی همگون بودند. در واقع هم زنان و هم مردان استفاده چندانی از کتابخانه عمومی نمی‌کردند. همچنین، میزان تحصیلات نیز عامل اثرگذار بر افزایش میزان مطالعه و استفاده از کتابخانه نبود، به‌طوری که افراد با تحصیلات بالاتر گرایش بیشتری به مطالعه و استفاده از کتابخانه نداشتند و افراد با تحصیلات مختلف استفاده چندانی از کتابخانه عمومی نمی‌کردند؛ اما در پژوهش‌های قناویزچی و داورپناه (۱۳۸۶)، اسدی سروستانی و کرمی (۱۳۸۷) و معرف‌زاده و ایرجی (۱۳۸۹) نتایج نشان داد که با افزایش سطح سواد و تحصیلات، رغبت به کتاب‌خوانی و استفاده از کتابخانه بیشتر می‌شود. این یافته‌ها خود شاهدی بر ادعای وجود عوامل بازدارنده است.

پیشنهادها

در خصوص عوامل بازدارنده مرتبط با کتابخانه‌ها موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

- افزایش تعداد کتابخانه‌های عمومی در سطح شهر؛
- عدم انحصار خدمات کتابخانه‌ها در چارچوب حضور در کتابخانه‌ها و استفاده از شیوه‌های مختلف بهره‌وری از کتابخانه‌ها از طریق ارائه خدمات متناسب با نیاز افراد؛
- رقومی‌سازی منابع و فراهم‌آوری کتابخانه عمومی دیجیتالی؛
- استفاده از امکانات فضای مجازی برای اطلاع‌رسانی از اخبار و خدمات کتابخانه؛
- بازنگری در ساختار و منابع کتابخانه با ایجاد جذابیت در کتابخانه‌های عمومی و افزایش کمی و کیفی منابع کتابخانه متناسب با نیاز افراد.

References

امانی، غفور (۱۳۷۹). رابطه مطالعه در دوران کودکی ـ نوجوانی با مطالعه در دوران بزرگسالی. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۳۴، ۱۶. بازیابی شده در ۱۰ اردیبهشت ۹۴ از: https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/45553/16/text

1. Clark & Hawkins

اسدی سروستانی، خدیجه؛ کرمی، نورالله (۱۳۸۷). بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مرتبط با گرایش جوانان به مطالعه و مشکلات آنان در این زمینه: مطالعه موردی شهر شیراز. *علوم و فناوری اطلاعات*، ۲۳ (۴)، ۷۱. بازیابی شده در ۱۰ دی ۹۳ از: https://jipm.irandoc.ac.ir/article-1-15-fa.html

آفتابی آرانی، فاطمه؛ بتولی، زهرا (۱۳۸۶). بررسی میزان مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در شهرستان آران و بیدگل در سال ۸۵-۱۳۸۴. *نما*، ۷ (۳)، ۲-۷. بازیابی شده در ۱۰ اردیبهشت ۹۴ از: https://www.academia.edu/1456012

پارسازاده، احمد؛ شقاقی، مهدی (۱۳۸۸). کتابخانه‌های عمومی و ساخت واقعیت اجتماعی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۵ (۵۹)، ۳۹. بازیابی شده در ۱۴ اردیبهشت ۹۴ از: https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=106206

ثنایی، حسین (۱۳۸۴). اوصاف جوان، ارتباط با جوان. *شمیم یاس*، ۳۰، ۱۶.

زال‌زاده، ابراهیم (۱۳۷۹). بررسی میزان مطالعه غیردرسی و میزان استفاده دانش‌آموزان دبیرستان‌ها از کتابخانه‌های عمومی شهر شیراز. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۳۵، ۳۵. بازیابی شده در ۱۴ اردیبهشت ۹۴ از:https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/109117

شعبانی، احمد؛ فاضل، مرتضی (۱۳۸۱). مطالعات غیردرسی دانش‌آموزان متوسطه و شناسایی عوامل مؤثر از نظر دانش‌آموزان شهرضا. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۵۰، ۴۷-۵۲. بازیابی شده در ۱۴ اردیبهشت ۹۴ از:http://nastinfo.nlai.ir/article_818.html

شریف‌زاده، ابوالقاسم؛ محبوبی، محمدرضا (۱۳۹۰). تحلیل عاملی موانع استفاده مطلوب دانشجویان از خدمات کتابخانه در دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۴(۲)، ۱۴۳-۱۴۴. بازیابی شده در ۷ خرداد ۹۴ از:http://lis.aqr-libjournal.ir/article_42691.html

صافی، قاسم (۱۳۷۹). تأثیر کتابخانه‌های عمومی در گسترش فرهنگ مطالعه. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۳۴، ۷-۸. بازیابی شده در ۷ خرداد ۹۴ از: https://jlib.ut.ac.ir/article_12471.html

فردوسی، سیما؛ قاسم‌زاده، فاطمه (۱۳۹۰). *بهداشت روانی*. تهران: شرکت چاپ کتاب‌های درسی ایران.

قناویزچی، محمدعلی؛ داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۶). بررسی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده مطالعه و رابطه نگرش به مطالعه و کتاب‌خوانی با الگوی انگیزشی مزلو. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۴۰، ۴۶. بازیابی شده در ۷ خرداد ۹۴ از:https://www.magiran.com/paper/492371

کازهی، حسین (۱۳۸۶). رویکردی بر فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی، موانع و راهکارهای ترویج آن در شهرستان بیرجند. *مطالعات اجتماعی فرهنگی خراسان*، ۵-۶، ۱۰۷. بازیابی شده در ۲۰ خرداد ۹۴ از: https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/974140

میرحسینی، زهره؛ باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۳۷۵). تصویر اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۶ (۲۰)، ۳۵. بازیابی شده در ۲۰ خرداد ۹۴ از: https://publij.ir/article-1-607-fa.html

معرف‌زاده، عبدالحمید؛ ایرجی، شهرزاد (۱۳۸۹). بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۶۰)، ۱۴۳-۱۶۲. بازیابی شده در ۲۰ خرداد ۹۴ از: https://publij.ir/article-1-81-fa.html

مؤمنی، منصور؛ فعال قیومی، علی (۱۳۹۰). تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS تهران: کتاب نو.

مؤتمنی، علیرضا؛ همتی، امین و مرادی، هادی (۱۳۹۱). شناسایی و اولویت‌بندی موانع جوانان در استفاده از خدمات کتابخانه‌های عمومی: مطالعه موردی شهرستان سمنان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۸ (۴)، ۳۶۴-۳۷۹. بازیابی شده در ۲۲ دی ۹۳ از: https://www.magiran.com/paper/1104718

نظری، اشرف؛ عصاره، فریده (۱۳۹۰). دیدگاه‌های دانش‌آموزان دبیرستانی شهرکرد در مورد عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۲ (۸۷)، ۶۴-۶۷. بازیابی شده در ۴ تیر ۹۴ از: http://nastinfo.nlai.ir/article150.html

وحدانی، فاطمه (۱۳۹۳). *شناسایی نیازهای اطلاعاتی بازنشستگان اداره آموزش و پرورش شهرستان بجنورد در راستای طراحی الگویی به‌منظور ارائه خدمات برون کتابخانه‌ای به آنان.* پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه فردوسی، مشهد.

Anderson, C. (2013). *The Role of Public Libraries in Society: Educate, Engage, Inspire, Invest*. Islamabad: Lincoln Corner Hyderabad.

Clark, F., and Foster, A. (2005). *Children’s and Young People’s Reading Habits and Preferences The who, what, why, where and when*. London: National Literacy Trust.

Clark, C., and Hawkins, C. (2011). *Young people’s reading habits and attitudes to public libraries, and an exploration of the relationship between public library use and school attainment*. London: National Literacy Trust.

Hull, B. (1999). Barriers to Libraries as Agents of Lifelong Learning. *Library and Information Research News*, 24(77), 17-18. Retrieved August 22, 2015 from https://www.researchgate.net/publication/329650561_ldentifying_the_barriers_to_Libraries_as_agents_of_Lifelong_Learning_a_research_project

McGrath, B., Rogers, M., and Gilligan, R. (2010). *Young People and Public Libraries in Ireland: Issues and Opportunities*. Dublin: Research Center, Trinity College.

Thomas, L.L. (2009). Rescuing Reading at The Community College. The Journal of *the Virginia Community College*, 14(1), 5-14. Retrieved August 22, 2015 from https://commons.vccs.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=inquiry